

Герасименко Юлія Сергіївна, докторка економічних наук, доцентка, професорка кафедри педагогіки, психології та менеджменту, Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, вулиця Леваневського, 52/4, м. Біла Церква, Київська обл., 09100, тел.: (050) 597-2549, e-mail: gerasimenkou04@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8888-7472>

Велієва Вікторія Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування Державного біотехнологічного університету, м. Харків, вулиця Алчевських, 44, Харків, Харківська область, 61000, тел.: (097) 950-1144, e-mail: v.velieva@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-4455-7973>

Остапенко Роман Миколайович, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування Державного біотехнологічного університету, м. Харків, вулиця Алчевських, 44, Харків, Харківська область, 61000, тел.: (099) 712-8414, e-mail: rm_ostap@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-5976-5871>

ВПЛИВ КВАЛІФІКАЦІЇ РОБІТНИКІВ НА РІВЕНЬ ОПЛАТИ ПРАЦІ ТА ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Анотація. У військовий час попит на певні види робіт або навичок зростати. Наприклад, якщо потрібні спеціалісти з технічного обслуговування, інженери або медичний персонал, це може призвести до підвищення зайнятості і підвищення рівня оплати для фахівців у цих галузях. Умови війни змушують підприємства змінювати свою продукцію та послуги і це призводить до підвищення важливості певних видів робіт, внаслідок чого спеціалісти з цих галузей мають перевагу у зайнятості та отриманні більш високої оплати. У воєнний період також спостерігається збільшення конкуренції за робочі місця, особливо у військово-стратегічних сферах – це призводить до підвищення вимог до кваліфікації для отримання роботи, а також зміни у рівні оплати. Кваліфікація робітників впливає на рівень оплати праці та зайнятість у воєнний час через зміну попиту на певні навички, перепрофілювання виробництва, зміну конкуренції на ринку праці та збільшення навантаження у певних галузях.

Умови військового стану часто супроводжуються значними змінами у суспільстві, включаючи вплив на рівень оплати праці та зайнятість. Це дослідження аналізує взаємозв'язок між кваліфікацією робітників і цими двома факторами в умовах військової дій. Використовуючи аналіз економічних та соціальних процесів, робота розглядає наступні пункти: зміни в попиті на робочу силу – військовий конфлікт може призвести до змін у структурі попиту на робочу силу. Певні професії або навички можуть стати важливішими, що може призвести до підвищення оплати та попиту на фахівців у цих областях; адаптація

економіки – воєнний час вимагає переорієнтації економіки на виробництво товарів або послуг, необхідних для обслуговування військових потреб і це створює нові можливості для фахівців із специфічними навичками; зміна умов праці – умови війни призводять до змін у робочих умовах та ризиках для працівників у різних секторах економіки і це впливає на оплату роботи та бажання працівників взяти участь у військових процесах; зростання конкуренції – під час війни конкуренція за обмежені ресурси та можливості зростає і це впливає на оплату праці та вимоги до кваліфікації працівників. Проведене дослідження спрямоване на розуміння впливу кваліфікації працівників на рівень оплати та зайнятість у контексті військових умов, зокрема аналізуючи зміни в економіці, попиті на працю та умовах праці.

Ключові слова: воєнний стан, зайнятість, безробіття, міграція, оплата праці в умовах війни, вплив військового стану на ринок праці, кваліфікація працівників, адаптація ринку праці до воєнного періоду, конкуренція на працю у військовий час.

Herasymenko Yuliia Sergiivna, DSc in Economic, Associate professor, Professor of pedagogy, psychology and management Department, Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education, Bila Tserkva, Ukraine, 52/4 Levanevsky Street, Bila Tserkva, Kyiv region, 09100, tel.: (050) 597-2549, e-mail: gerasimenkou04@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8888-7472>

Velieva Viktoriya Olersandrivna, Candidate of Economic Science, Associate Professor, Associate Professor of the Accounting, Audit and Taxation Department, State Biotechnological University, Kharkiv, 44 Alchevskih street, Kharkiv, Kharkiv region, 61000, tel.: (097) 950-1144, e-mail: v.velieva@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-4455-7973>

Roman Mykolayovych Ostapenko, Candidate of Economic Science, Associate Professor, Associate Professor of the Accounting, Audit and Taxation Department, State Biotechnological University, Kharkiv, 44 Alchevskih street, Kharkiv, Kharkiv region, 61000, tel.: (099) 712-8414, e-mail: rm_ostap@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-5976-5871>

THE INFLUENCE OF THE QUALIFICATIONS OF WORKERS ON THE LEVEL OF PAY AND EMPLOYMENT UNDER THE CONDITIONS OF THE MILITARY STATE

Abstract. In wartime, the demand for certain types of work or skills increases. For example, if maintenance specialists, engineers or medical personnel are needed, this can lead to increased employment and higher pay levels for professionals in these fields. The conditions of war force businesses to change their products and services and this leads to an increase in the importance of certain types of work, as a result of which specialists from these industries have an advantage in employment and receiving higher pay. During the war period, there is also an increase in competition for jobs, especially in military-strategic areas - this leads to higher qualification requirements

for obtaining a job, as well as changes in the level of pay. The skills of workers affect wages and employment in wartime through changes in the demand for certain skills, repurposing of production, changes in competition in the labor market, and increased workloads in certain industries.

Martial law conditions are often accompanied by significant changes in society, including effects on wages and employment. This study analyzes the relationship between worker qualifications and these two factors in a military context. Using the analysis of economic and social processes, the work examines the following points: changes in the demand for labor - military conflict can lead to changes in the structure of demand for labor. Certain professions or skills may become more important, which may lead to higher pay and demand for professionals in these fields; adaptation of the economy - wartime requires a reorientation of the economy to the production of goods or services necessary to serve military needs and this creates new opportunities for specialists with specific skills; change in working conditions - war conditions lead to changes in working conditions and risks for workers in various sectors of the economy and this affects wages and willingness of workers to participate in military processes; increasing competition – in times of war, competition for limited resources and opportunities increases and this affects wages and skill requirements of workers. The conducted research is aimed at understanding the impact of employee qualifications on the level of pay and employment in the context of military conditions, in particular by analyzing changes in the economy, labor demand and working conditions.

Key words: martial law, employment, unemployment, migration, wages for labor in wartime conditions, influence of martial law on the labor market, qualifications of workers, adaptation of the labor market to the wartime period, competition for work in wartime.

Постановка проблеми. Під час війни економіка України переживає значні турбуленції. Вивчення впливу кваліфікації працівників допомагає зрозуміти, як воєнний конфлікт впливає на ринок праці, які категорії працівників стають більш вразливими, а які мають переваги. Дослідження впливу кваліфікації на зайнятість під час війни допомагає виявити сфери, де попит на спеціалістів може зростати або зменшуватися, що впливає на можливості працевлаштування та рівень безробіття. Рівень оплати праці під час війни може суттєво змінюватися. Вивчення цього впливу дозволяє прогнозувати соціальні наслідки і зміни у рівні життя працівників з різними рівнями кваліфікації. Розуміння впливу кваліфікації на рівень оплати та зайнятість допомагає управлінцям розробляти ефективні стратегії управління персоналом під час кризових ситуацій, таких як воєнний стан. Отже, вивчення цього впливу не лише сприяє кращому розумінню економічних наслідків війни, але й надає важливу інформацію для розроблення стратегій соціально-економічного розвитку та управління в умовах військового стану.

Згідно з останнім опитуванням в групі «Рейтинг», станом на 26 квітня 2022 року, 59% опитаних, які мали роботу до війни, залишаються на роботі (цей показник зріс на +13% у порівнянні з березнем). Крім того, частка тих, хто повернувся до роботи у звичному повному режимі, збільшилася на 9% і

становить 32%. У той же час, 39% осіб все ще не повернулися на роботу, що становить велику проблему для країни, економіки та мешканців. За даними офіційної статистики Державної служби зайнятості, станом на 27 травня 2022 року в Україні було 307,6 тисяч безробітних. Це може бути пов'язано з виїздом деяких працівників, які втратили роботу, за кордон, а також проблемами з документами у частини осіб. Крім того, підприємці не закривають фізичні особи-підприємці (ФОПи) та не реєструються як безробітні. Неофіційні оцінки втрат робочих місць набагато вищі [8].

Загальна проблема держави, економіки та громадян полягає в складності швидкого відновлення попереднього рівня зайнятості після війни. Крім фізичної руйнації підприємств та втрати робочих місць, існує цілий ряд факторів, які ускладнюють швидке відновлення ринку праці:

- 1) понад 20% населення України залишили свої домівки. За інформацією ООН, понад 5,6 мільйонів громадян виїхали за кордон. Прогнозується, що приблизно 2 мільйони осіб не планують повертатися протягом наступних років, навіть після закінчення війни і 8 мільйонів, за оцінками Міжнародної організації праці, є внутрішньо переміщеними особами;
- 2) вкінці липня Національний банк України дещо підвищив прогноз зростання ВВП України 2023 року до 2,9%, але знизив прогноз на 2024 рік із 4,3% до 3,5%.
- 3) близько 80% експорту стоїть на місці через блокаду морських шляхів та обмежений доступ до портів, які контролюють окупанти. Також обмежені залізничне та автомобільне сполучення з Європейським Союзом, і відсутність можливості транзиту через Росію та Білорусь. Це означає, що компанії, які залежать від експорту, змушені будуть скорочувати обсяги виробництва [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців, включаючи відомих українських дослідників, таких як Кваша О.С., Чернявська О.В., Антонюк В.А., Марчук О.Г., Калина А.В., Левицька О.О. та інші, активно проводять наукові дослідження на ринку праці. Вони зосереджені на різних аспектах цієї сфери, що включає аналіз тенденцій, проблем безробіття, виявлення нерівностей та вивчення взаємозв'язку між освітою та можливостями працевлаштування.

Але умови воєнного стану вносять зовсім нові аспекти в ринок праці, які викликають зацікавлення у вчених. Серед цих науковців можна зазначити Піщупіну О., Маркевича К., Новака І.М., Костенка Ю.О., Короленка О.Б., Березівську Р.П., Мантур-Чубату О.С., Ваганову Л.Г. та інших. Вони розпочали дослідження впливу воєнного стану на ринок праці, аналізуючи його нові особливості, виклики та можливості для дослідження. Питанням в подоланні професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці та відтворенням робочої сили займалися такі вчені як: Якимова Н.С., Азьмук Н.А., Ільч Л.М., Саріогло В.Г., Васильєва О.О., Горошкова Л.А., Швидка С.П. Ці автори розглядають результати досліджень щодо нерівноваги у сфері зайнятості, де аналізують різницю між попитом та пропозицією на працю в різних професіях та сферах економічної діяльності. Ці роботи обговорюють асиметрію зайнятості,

яка виникає внаслідок нерівності між поточними та потрібними рівнями професійних навичок у працівників.

Мета статті полягає в аналізі взаємозв'язку між рівнем кваліфікації працівників та оплатою праці, а також в дослідженні впливу цього рівня на рівень зайнятості в умовах воєнного стану. Це дослідження спрямоване на розуміння та оцінку того, як воєнний стан впливає на працездатність, заробітну плату та можливість зайнятості працівників з різними рівнями кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. З початку 2023 року спостерігається послаблення ситуації на ринку праці в Україні. Проте рівень безробіття залишається вищим, ніж до початку значної війни, та виявляє ознаки структурних змін. Зокрема, зростає нерівність у професійному та регіональному розподілі праці, що утримує подальше відновлення зайнятості.

Руйнування, закриття та переміщення підприємств, виїзд біженців за кордон та зростання числа внутрішньо-переміщених осіб (ВПО) породжують ситуацію, коли місце розташування робочих місць не відповідає місцю перебування робочої сили. За даними на травень 2023 року, рівень безробіття склав приблизно 20%. Приватний сектор відчуває недостачу кваліфікованих працівників, хоча рівень безробіття залишається високим. Це явище має свої причини: 1) виїзд кваліфікованих працівників, переважно жінок, до інших країн у якості біженців; 2) мобілізація чоловіків до Збройних сил (приблизно до 1 мільйона працездатних осіб).

Одночасно спостерігається посилення тінізації ринку праці, коли зростає число працівників, що працюють неофіційно і отримують зарплату «в конвертах». Ці люди, внаслідок цього, лишаться поза системою соціальних гарантій, і їхні робочі години не враховуються у трудовому стажі. Збільшення розміру неофіційної зайнятості було спричинене вимогою реєстрації чоловіків у військкоматах для офіційного трудового працевлаштування. За оцінками Державної служби зайнятості України, станом на березень 2023 року, близько 3 мільйонів осіб працювали без офіційного оформлення, що становить понад 20% працездатного населення України.

Умови, коли немає серйозних потрясінь, призведуть до зменшення рівня безробіття через активізацію економічної активності. Процес відновлення української економіки сприятиме усуненню структурних нерівностей, включаючи інвестиції в постраждалі регіони та повернення біженців та переселенців у свої домівки. Однак, значною проблемою, особливо в середньо- та довгостроковій перспективі, залишатимуться міграційні процеси. Наразі, кількість українців зі статусом тимчасового захисту в Європі становить 5,14 мільйона осіб. Близько 250 тисяч біженців переїхали до США та Канади, і це в основному жінки з дітьми, що може в майбутньому суттєво ускладнити ситуацію з робочою силою в Україні з демографічного погляду.

Зі зменшенням ризиків безпеки, можливе прискорене повернення біженців, але варто враховувати можливість зворотного міграційного руху - злиття родин або пошук роботи за кордоном, поза межами України. Процес старіння населення України збільшиться швидше (станом на 1 січня 2022 року середній

вік в Україні склав 42,2 роки), що призведе до зменшення потенціалу працездатної людності.

Освіта відіграє ключову роль у формуванні людського капіталу, особливо в умовах невивідного демографічного розвитку. Якісна система освіти, перепідготовки та професійного розвитку допоможе зменшити дефіцит робочої сили. Однак заходи щодо покращення якості та актуальності освіти, зокрема професійно-технічної, вищої та освіти для дорослих, залишаються недостатніми. Інвестиції у людський капітал, такі як програми перепідготовки дорослих, навіть до початку війни, не були основним пріоритетом в Україні.

Воєнні дії також спричинили деградацію людського капіталу, викликали велику колективну травму, яка залишить свій відбиток на психічному та фізичному здоров'ї людей, що вплине на їхню працездатність. Ще одна проблема полягає у нестачі відповідності між поточним рівнем підготовки працівників та потребами економіки. Плани у сфері освіти, розроблені перед війною, не підлягали змінам, що ускладнює адаптацію до сучасних вимог ринку. За даними Державної служби зайнятості, однією з основних проблем на ринку праці є дисбаланс у професійній підготовці та певні нерівності між попитом та пропозицією робочої сили.

У період з січня по жовтень 2023 року Державна служба зайнятості надала послуги 602,7 тис. особам, в тому числі 441,3 тис. зареєстрованим безробітним. Допомогу отримали 289,9 тис. осіб. Центри зайнятості забезпечили працевлаштування 203,0 тис. осіб, у тому числі 137,8 тис. зареєстрованих безробітних.

У січні-жовтні 2023 року найбільше осіб знайшли роботу в таких галузях економіки: торгівля (18%), переробна промисловість (16%), освіта (13%), сільське господарство (12%), охорона здоров'я та соціальна допомога (8%), державне управління та оборона (8%) (рис. 1).

За різними професійними групами (рис. 1) найбільше людей отримали роботу у таких категоріях:

- Працівники сфери торгівлі та послуг складають 19% всіх працевлаштованих, серед яких є продавці продовольчих та непродовольчих товарів, продавці-консультанти, кухарі, охоронники, молодші медичні сестри, соціальні працівники, помічники вихователів, бармени, офіціанти, баристи та покоївки.

- Представники найпростіших професій становлять 18% (підсобні робітники, прибиральники службових/виробничих приміщень, сторожі, укладальники-пакувальники, робітники з благоустрою, вантажники, двірники, прибиральники виробничих приміщень, кухонні працівники, прибиральники територій, вагарі, робітники з комплексного прибирання та утримання будівель, мийники посуду).

- Робітники з обслуговування, експлуатації устаткування та машин складають 17% всіх працевлаштованих (водії, трактористи, оператори заправних станцій, складальники, дорожні працівники, машиністи насосних установок, водії навантажувачів, токарі, оператори котельні).

• Фахівці складають 11% (бухгалтери, медичні сестри, асистенти вчителів, вихователі, інспектори з кадрів, диспетчери, асистенти вихователів у дошкільних закладах).

Рисунок 1. Структура працевлаштованих за видами економічної діяльності та за професійними групами, (%) у січні-жовтні 2023 року

Джерело: [13]

На 1 листопада 2023 року статус безробітного мали 97,3 тис. осіб. За статтю: серед загальної кількості зареєстрованих безробітних чоловіки склали 25,2 тис. осіб (26%), тоді як жінки — 72,1 тис. осіб (74%) (рис. 2).

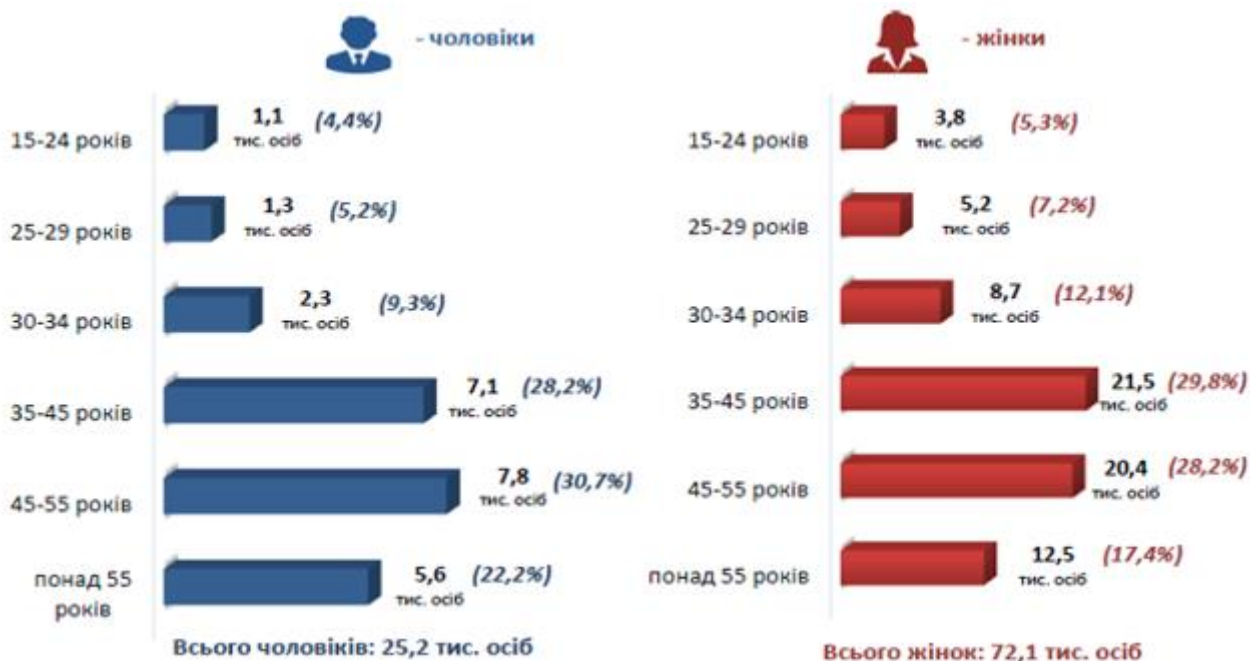

Рисунок 2. Структура зареєстрованих безробітних (за віковими групами) станом на 1 листопада 2023 року, %

Джерело: [13]

За віковими групами: 23% безробітних були у віці до 35 років, 29% — у віці від 35 до 44 років, 29% — у віці від 45 до 55 років та 19% — понад 55 років. За рівнем освіти: 44% зареєстрованих безробітних мали вищу освіту, 36% мали професійно-технічну освіту, а 20% — загальну середню освіту (рис. 3).

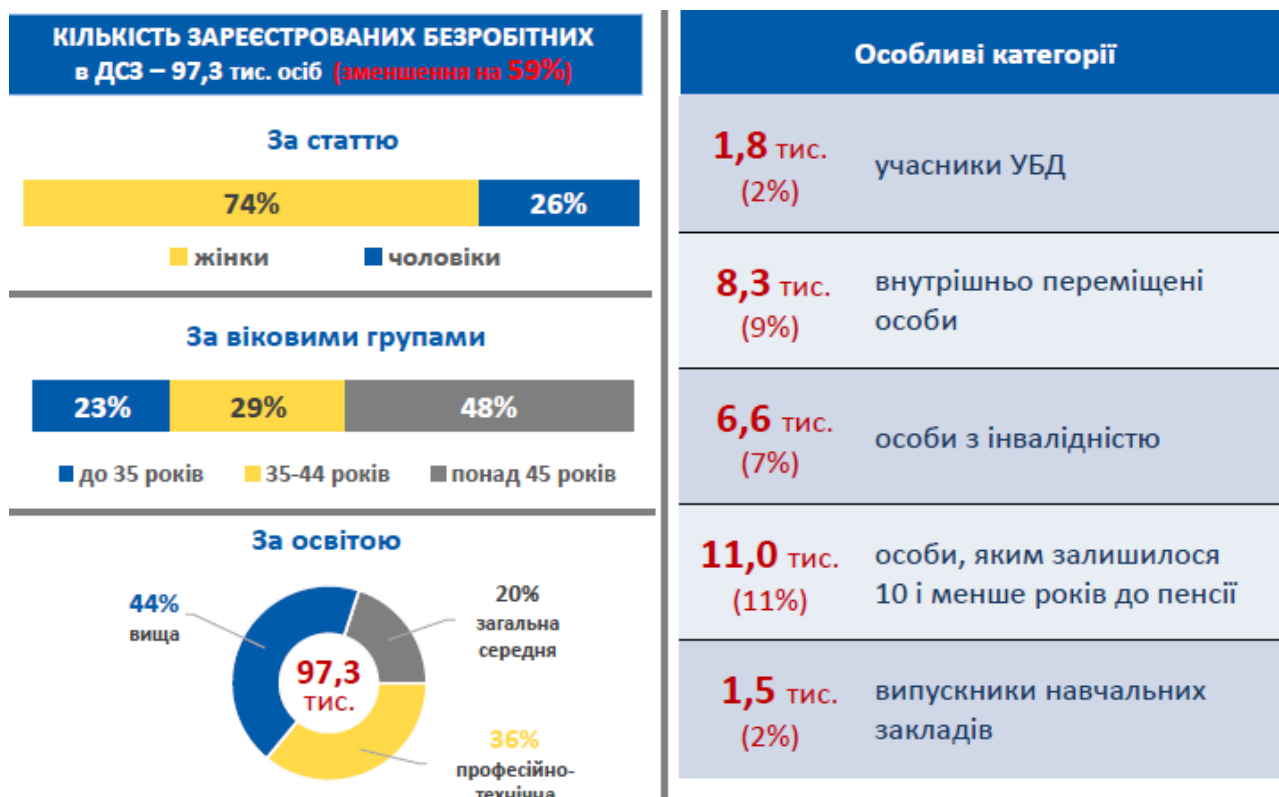

Рисунок 3. Структура зареєстрованих безробітних (за статтю, віковими групами та за освітою) станом на 1 листопада 2023 року, %

Джерело: [13]

Найбільш популярні професії за професійними групами на ринку праці у 2023 році:

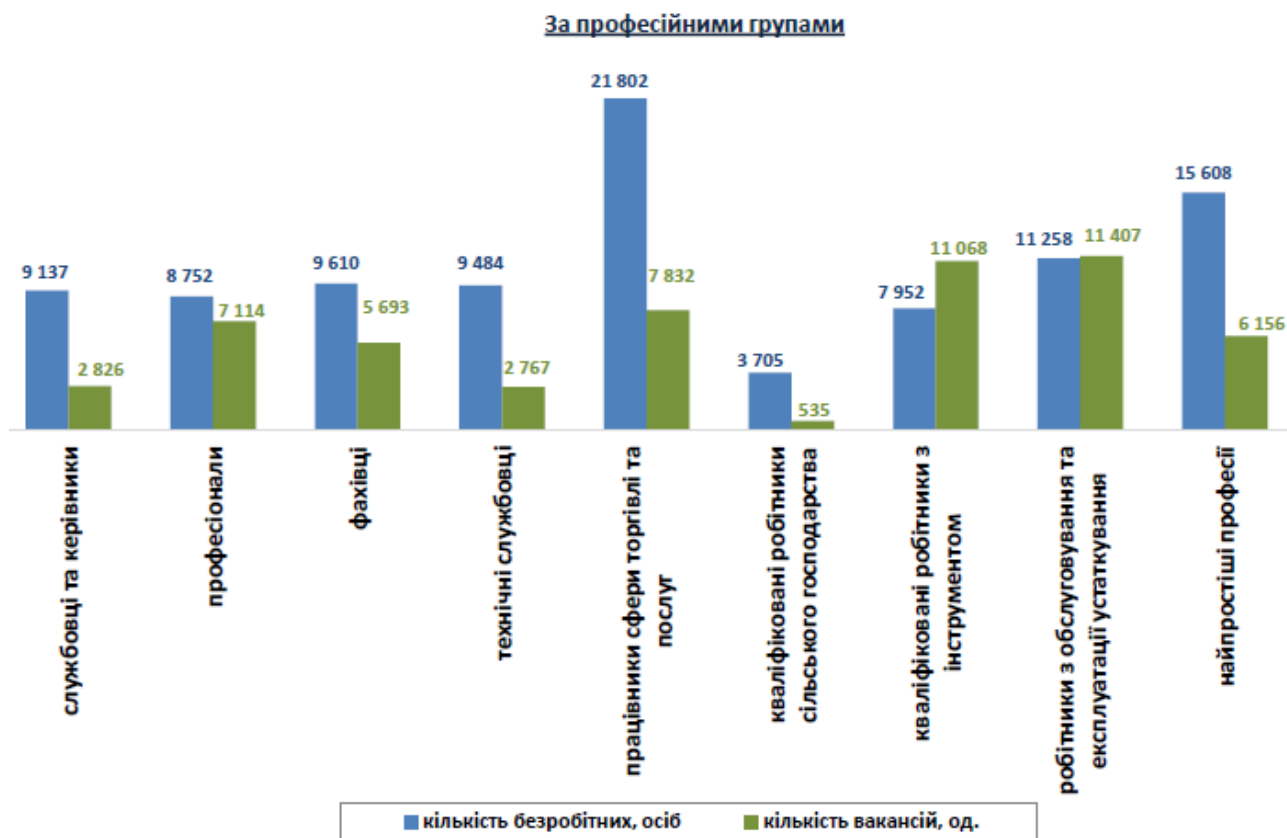
- робітники з обслуговування, експлуатації устаткування та машин (водій, токар, оператор/машиніст котельні, тракторист, оператор заправних станцій, дорожній робітник, машиніст екскаватора, водій навантажувача, фрезерувальник, оператор верстатів, машиніст крана (кранівник));
- кваліфіковані робітники з інструментом (швачка, електрик, електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування, слюсар-ремонтник, слюсар-сантехнік, електрогазозварник, слюсар з ремонту колісних транспортних засобів, пекар, маляр);
- працівники сфери торгівлі та послуг (кухар, продавець, продавець-консультант, молодша медична сестра, бармен, соціальний робітник, охоронник, офіціант, перукар);
- професіонали (вчитель, вихователь, фармацевт, інженер, лікар загальної практики – сімейний лікар, практичний психолог, інспектор);
- некваліфіковані працівники (підсобний робітник, прибиральник службових та виробничих приміщень, робітник з комплексного прибирання

будинків, вантажник, двірник, укладальник-пакувальник, робітник з благоустрою, прибиральник територій, сторож);

- фахівці (асистент вчителя, бухгалтер, майстер виробничого навчання, електрик дільниці, асистент вихователя, механік, диспетчер).

Але не дивлячись на таку велику популярність представлених вище професій за професійними групами кількість зареєстрованих безробітних перевищує кількість вакансій (рис. 4).

Рисунок 4. Кількість зареєстрованих безробітних (осіб) та кількість вакансій (одниць) за професійними групами станом на 1 листопада 2023 року, %

Джерело: [13]

На 1 листопада 2023 року середня заробітна плата у вакансіях, зазначених у базі даних Державної служби зайнятості, складала 11000 грн. Зокрема, за видами економічної діяльності найвищі заробітні плати були в сфері фінансів та страхування (24000 грн), у державному управлінні й обороні (14200 грн), у будівництві (13900 грн), у добувній промисловості та розробленні кар'єрів (12500 грн), у переробній промисловості (12400 грн), у сфері інформації та телекомунікацій (12400 грн), у сфері водопостачання, каналізації та управління відходами (12200 грн), у закладах охорони здоров'я (11800 грн), у сільському, лісовому та рибному господарстві (11300 грн) (рис. 5).

Популярність деяких професій не завжди відображає реальний баланс між попитом і пропозицією робочих місць. Наприклад, навіть у популярних галузях, де багато людей шукають роботу, може бути обмежена кількість вакансій. Це пов'язано з багатьма чинниками, такими як економічна ситуація, технологічні зміни, або навіть географічні особливості.

Ситуація, коли кількість безробітних перевищує кількість вакансій, створює конкуренцію на ринку праці і робить пошук роботи складнішим завданням. Однак це також є стимулом для людей розглянути нові можливості, отримати додаткову освіту або навички для зміни професійного напрямку чи розвитку у спеціалізованих сферах, де попит на працю високий.

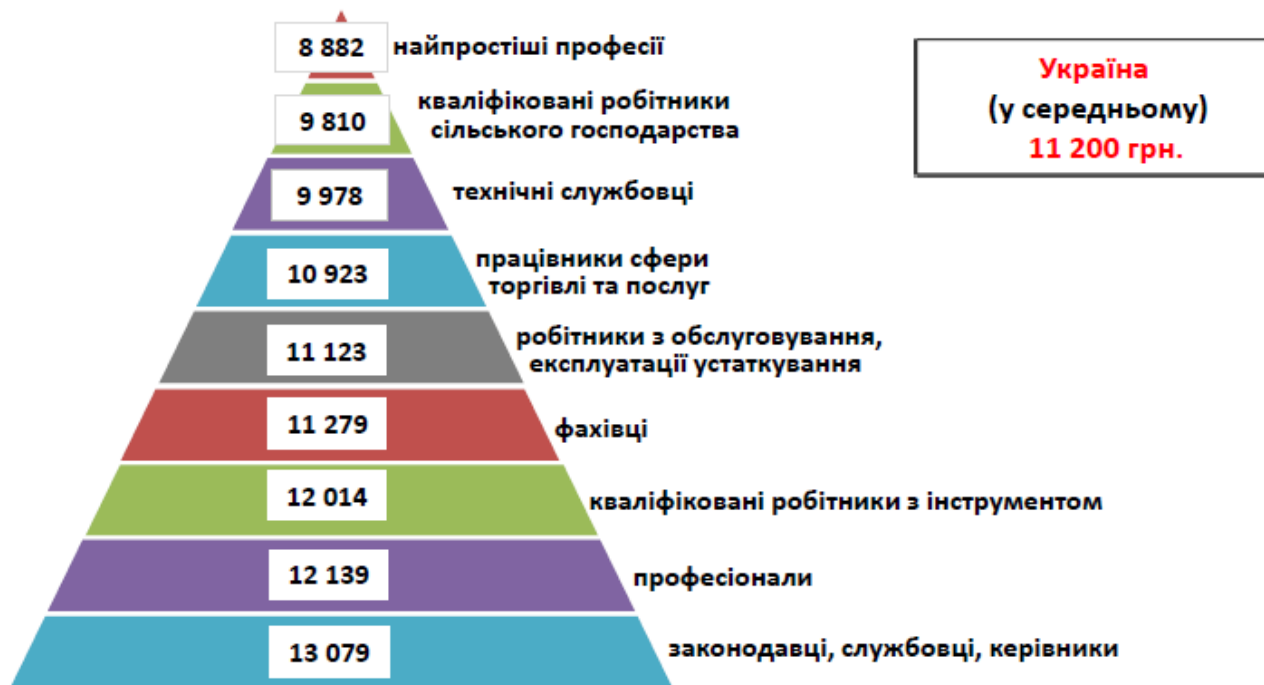

Рисунок 5. Заробітна плата у вакансіях за професійними групами станом на 1 листопада 2023 року, грн

Джерело: [13]

На сьогодні ситуація є складною і визначена багатьма факторами, зокрема економічними, політичними, демографічними та соціальними. Воєнний стан суттєво впливає на економіку країни, змушуючи бізнес адаптуватися до нових умов. Наразі багато залежить від успіхів на фронті, оскільки стабілізація ситуації в країні може відобразитися на економіці та ринку праці.

Для багатьох галузей і категорій працівників цей період може бути складним. Проте, зважаючи на потреби та перспективи, можна спостерігати заходи для підтримки економіки та ринку праці. Можливі заходи відновлення господарства, державні програми підтримки бізнесу та працівників, розвиток нових галузей для компенсації втратних, ініціативи стимулювання зайнятості - це лише деякі з можливих шляхів розвитку.

Точний прогноз складно дати, оскільки багато в чому це залежить від подальших подій на політичному та воєнному фронтах. Проте важливо пам'ятати про можливості переорієнтації, навичок та спроможностей для адаптації до нових умов ринку праці.

Висновки. Умови військового конфлікту суттєво впливають на взаємозв'язок між рівнем кваліфікації працівників, їхньою оплатою праці та зайнятістю. Військові події породжують складні економічні та соціальні умови, які призводять до значних змін на ринку праці. Рівень кваліфікації працівників має ключове значення у цьому контексті, впливаючи на рівень оплати праці та

можливості працевлаштування. Але варто враховувати, що військові дії спричиняють дисбаланс на ринку праці, утруднюючи розвиток та підтримку високих стандартів кваліфікації.

Україна стоїть перед важливим завданням відновлення та розвитку своєї економіки. Дослідження показують, що досягнення цих цілей потребує акценту на розвиток працездатної сили, яка забезпечить стійкий та постійний економічний ріст.

Література:

1. Новак І.М. Захист зайнятості в умовах воєнного стану. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1. С. 205-208.
2. Мантур-Чубата О.С., Ваганова Л.В. Ринок праці України в умовах воєнного стану. *Науковий журнал «Економіка і регіон»*. 2022. № 2(85), С. 81-87.
3. Васильєва О.О., Горошкова Л.А., Швидка С.П. Дисбаланс ринку праці України: сучасні тенденції та орієнтири подолання диспропорцій. *Економічний вісник університету. Серія «Економічна теорія»*. 2023. Випуск 56. С. 99-109.
4. Пищуліна О., Макаревич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. URL: <http://surl.li/ddmau>
5. Якімова Н.С. Підвищення конкурентоспроможності молоді в контексті подолання професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2017. № 2. С. 267-275.
6. Азьмук Н.А. Трансформація ринку праці в умовах війни: виклики та стратегії відтворення робочої сили. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1. С. 171-179.
7. Ільч Л.М., Саріогло В.Г. Статистичне моделювання освітньо-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці. *Демографія та соціальна економіка*. 2019. № 4. С. 42-57.
8. Дев'яте загальнонаціональне опитування: соціально-економічні проблеми під час війни (26 квітня 2022 року). URL: <http://surl.li/nswer>
9. Врятувати робочі місця: як війна вплинула на ринок праці та що з цим робити. URL: <http://surl.li/nsxaa>
10. Демографічна та соціальна статистика. Обмеження умов життя домогосподарств. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/micro_dani/domog_m.htm
11. Березовська Р. Які soft skills хочуть бачити роботодавці після початку війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/12/690294/>
12. Бойко І. В НБУ розповіли наскільки впали заробітні плати з початку повномасштабної війни. URL: <http://surl.li/nswfy>
13. Державна служба зайнятості. Аналітична та статистична інформація. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69>

References

1. Novak I.M. (2022). Zakhyst zainiatosti v umovakh voiennoho stanu [Protection of employment under martial law]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Herald of economic science of Ukraine*, 1, 205-208 [in Ukrainian].
2. Mantur-Chubata O.S., Vahanova L.V. (2022). Rynok pratsi ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Ukraine's labor market under martial law]. *Naukovyi zhurnal «Ekononika i rehion» – Scientific magazine «Economy and Region»*, 2 (85), 81-87 [in Ukrainian].
3. Vasyliieva O.O., Horoshkova L.A., Shvydka S.P. (2023). Dysbalans rynku pratsi Ukrainy: suchasni tendentsii ta oriientyry podolannia dysproportsii [Imbalance of the labor market of Ukraine: modern trends and guidelines for overcoming disparities]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu. Seriiia «Ekononichna teoriia» – Economic Bulletin of the University. Series «Economic Theory»*, 56, 99-109 [in Ukrainian].

4. Pyshchulina O., Makarevych K. Rynok pratsi v umovakh viiny: osnovni tendentsii ta napriamy stabilizatsii [The labor market in the conditions of war: main trends and directions of stabilization]. <http://surl.li/ddmau> URL: <http://surl.li/ddmau> [in Ukrainian].
5. Yakymova N. S. (2017). Pidvyshchennya konkurentospromozhnosti molodi v konteksti podolannyaprofesiyno-kvalifikatsiynoho dysbalansu na rynku pratsi [Increasing the competitiveness of young people in the context of overcoming the professional and qualification imbalance in the labor market]. *Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriya ta praktyka*, 2, 267-275 [in Ukrainian].
6. Az'muk N. A. (2022.) Transformatsiya rynku pratsi v umovakh viiny: vyklyky ta stratehiyi vidtvorenyyarobochoyi syly [Transformation of the labor market in the conditions of war: challenges and strategies for the reproduction of the labor force]. *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrainy*, 1, 171-179 [in Ukrainian].
7. Il'yich L. M., Sariohlo V. H. (2019). Statystychne modelyuvannya osvith'o-kvalifikatsiynoho dysbalansu narynku pratsi [Statistical modeling of educational and qualification imbalance in the labor market]. *Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika*, 4, 42-57 [in Ukrainian].
8. Deviate zahalnonatsionalne opytuvannya: sotsialno-ekonomichni problemy pid chas viiny (26 kvitnia 2022 roku) [Ninth National Survey: Socio-Economic Issues in Wartime (April 26, 2022)]. <http://surl.li/nswer> URL: <http://surl.li/nswer> [in Ukrainian].
9. Vriatuvaty robochi mistsia: yak viina vplynula na rynek pratsi ta shcho z tsym robyty [Saving Jobs: How the War Affected the Labor Market and What to Do About It]. <http://surl.li/nsxaa> URL: <http://surl.li/nsxaa> [in Ukrainian].
10. Demohrafichna ta sotsialna statystyka. Obmezhennia umov zhyttia domohospodarstv [Demographic and social statistics. Limitation of living conditions of households]. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/micro_dani/domog_m.htm URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/micro_dani/domog_m.htm [in Ukrainian].
11. Berezovska R. Yaki soft skills khochut bachyty robotodavtsi pislia pochatku viiny [What soft skills do employers want to see after the start of the war]. <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/12/690294/> URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/12/690294/> [in Ukrainian].
12. Boiko I. V NBU rozpovily naskilky vpaly zarobitni platy z pochatku povnomasshtabnoi viiny [The NBU told how wages have fallen since the beginning of the full-scale war]. <http://surl.li/nswfy> URL: <http://surl.li/nswfy> [in Ukrainian].
13. Derzhavna sluzhba zaynyatosti. Analitychna ta statystychna informatsiya [State employment service. Analytical and statistical information]. <https://www.dcz.gov.ua/analitics/69> URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/69> [in Ukrainian].